

DESPRE ROLUL ȘI SPECIFICITATEA ISTORIEI ÎN CONCEPȚIA LUI VASILE PÂRVAN

VIRGIL CATARGIU

La istoricul Vasile Pârvan, sarcinile și coordonatele specifice filosofiei generale („metafizicii”, cum o numește el), sînt extinse istoriei și filosofiei acesteia. Istoria explică trecutul, prezentul și bănuiește viitorul. Ea este destinată să conștientizeze factorii acțiunii istorice, să lumineze cadrul și perspectiva acțiunilor umane. Istoria are un important rol etic și umanist, fiind călăuză în viața indivizilor și comunităților, „în renașterea ei perpetuă din cele ce au fost, în nesfîrșirea ei de iubire spre cele ce vor fi — strălucind în lumina întregă a sufletului omenesc întreg, de la cel dintîi care a trăit, pînă la cel din urmă care va trăi, *umil*.”

Ci de n-au fi tu Clio, ca rîmele în noroi, așa ne-am tîri în întunericul unei singure vieți, cu dimineața și seara, cu ziua și cu noaptea.

Tu singură ne faci bogăți, tu singură ne ridici peste noi, tu singură ne înveșnicești, Clio mărire ție”¹. Istoria explică și totodată, exprimă odiseea spiritului uman, cu eșecurile și realizările sale, cu neliniștile și căutările sale. Evoluția milenară a umanității, reliefată prin intermediul istoriei, atestă o problematică general-umană, perenitatea unor căutări și aspirații, o continuitate și filiație de idei în discursul filosofic și, îndeosebi, nevoia de „transcendență”, de ideal și realizare a omului și umanității. Perenitatea năzuințelor și prometeismul sînt principalele atribute ale istoriei-realitate oglindită în istoria-cunoaștere. „Cu ochii tăi mari, adînci și blînzi, dumnezească Clio, zină a devenirii gîndului, tu privești crearea prin om a altei lumi alta decît cea aspră, cea crudă, cea muritoare ce ne-au făcut-o zeii. Cu cîntec epic tu glorifici, cu cîntec liric tu mingîi pe copilul tău cu suflet din cer și trup din pămînt, omul, și tu, blînd, tu, buno povestești... ce a fost viața oamenilor. Tu Clio, cuțegi de pe mormînt florile uscate și ni le faci iară vii, înflorind proaspete ca cicoarea pe lanuri, în roua dimineții. Tu Clio, încălzești cu focul tău trupurile de demult adormiților și îi faci iară vii, trăind din nou puternic în lumea lor și năvălind plini de viață în lumea noastră”².

V. Pârvan a reliefat esența obiectului istoriei și specificul cunoașterii istorice: proiectarea umanului la dimensiunea întregii sale existențe, în timp și spațiu. „Istoria — afirmă V. Pârvan — e manifestarea tendinței spre nemurire, inerentă omului; ea arată în chip logic — evolutiv viața sufletului omenesc în înfățișările sale din toate locurile și timpurile, reconstituind astfel metafizic sufletul Umanității”³.

Istoricul V. Pârvan a fost un model academic, dar studierea trecutului nu izvorăște în concepția lui din necesitatea unor cerințe academice. Preocuparea pentru istorie și pentru cunoașterea istorică nu reprezintă un scop în sine. Însăși „intuiția geniului”, care dezvăluie o

¹ Vasile Pârvan, *Memoriale*, Cultura națională, București, 1923, p. 165.

² *Ibidem*, p. 164.

³ Vasile Pârvan, *Contribuții epigrafice la istoria creștinismului daco-roman*, Sococ, București, 1911, p. 14.

„răină a naturii“, urmărește „a supune noua energie scopului cultural uman“⁴. Pentru el, urmărirea devenirii acestui creator ca ființă făuritoare de cultură. Cunoașterea acestei devenirii reprezintă stabilirea locului privilegiat al omului în univers“, căci omul e singurul animal cosmic“⁵. Accente finaliste capătă cunoașterea atunci când istoricul urmărește „a ilumina cu puterea propriului geniu măcar o parte... din obscura poveste a devenirii sufletului omenesc, spre a putea cel puțin bănui care va fi capătul suferințelor și răutăților noastre“.

În particular, cunoașterea trecutului patriei noastre „a urmelor antice lăsate în pământul țării de strămoșii daco-romani“ duce la „trezirea unui anume sentiment de siguranță, ba chiar de nemurire a rasei“ la „întărirea credinței într-un viitor binecuvîntat al neamului românesc de la Dunărea de Jos“⁶. Cunoașterea istoriei trecute a poporului nostru ne conduce la un sentiment de încredere pentru istoria lui viitoare — idee amplu subliniată în documentele partidului nostru în cuvîntările tovarășului Nicolae Ceaușescu, „Multe pagini glorioase a înscris poporul român în lupta pentru libertate și socialism. Graiul nu poate reda măreția acestor lupte; ele adevăresc și vor adevăra peste veacuri vitalitatea și înțelepciunea poporului nostru care, trecînd prin grele încercări, a rămas neclintit și a prins de fiecare dată noi puteri, ridicîndu-se, asemenea stejarului după furtună, și mai mîndru spre soare“⁷.

Istoricul V. Pârvan insistă, în repetate rînduri asupra dimensiunii axiologice și culturale a obiectului istoriei, faptul că „istoria nu poate ține seama decît numai de valorile istorice, iar nu și de simplele fenomene neutre ale vieții omenești biologice“⁸, valorile istorice se cumulează pe parcursul evoluției umanității. Vasile Pârvan aprecia că „în vreme ce pentru artă ori știință, natura e obiectul și ținta supremă a prelucrării creatoare, pentru istorie, cultura e singurul obiect posibil“⁹ ea fiind înțeleasă ca un ansamblu de elemente „pur spirituale“¹⁰, care reprezintă valorile umane absolute, căci „etern valabilul omenesc... poate fi singurul obiect de preocupare a istoriei“¹¹.

După V. Pârvan, toate fenomenele istorice au un conținut spiritual, iar fenomenele pe care le numim „istorice“ sînt „de fapt însă fenomenele devenirii spirituale“¹². Menirea istoricului este de a „se ocupa de devenirea vieții omenești spirituale, atît în aspectele ei individuale cît și în cele colective“¹³. Paralel cu mulțimea manifestărilor particulare și în toată diversitatea formelor și fenomenelor, domină statornicia în care se manifestă în chip obligatoriu legea. Istoricul în opera sa trebuie să reflecte deopotrivă cele două aspecte. Astfel, la V. Pârvan istoria este o disciplină de echilibru între general și individual. El solicită istoricului să nu decadă într-o factologie mărunta, incapabilă de a stabili semnificații mai ample, dar nici ca individualitatea fenomenelor istorice, unicitatea și caracterul lor specific să se piardă în scheme materialist-mecaniciste sau determinist-economice. De aceea „istoria are parte mai mult ca oricare altă disciplină a se sprijini absolut deopotrivă pe erudiții ca și pe cugetători“¹⁴.

Cu toate că știința istoriei pleacă de la observarea cazului izolat, sarcina ei constă în aceea că, împreună cu observarea în întregime a tuturor faptelor, să se ridice pînă la cunoașterea legăturilor reciproce existente obiective. De aceea, istoricul, paralel cu observarea minuțioasă a cazului izolat, este dator ca împreună cu acesta, să îndrepte privirea sa permanent în direcția universalului, generalului, căci „pentru istorie nu fenomenele izolate, ci devenirea totală fiind singura preocupare a atitudinii ei creatoare, este evident că nu fenomenele au a-i ajuta la urmărirea devenirii, ci devenirea în totalul ei, după legile generale, cosmice, care o determină, are a caracteriza și valorifica fenomenele izolate“¹⁵.

Conținutul realității istorice este foarte complex și multilateral, totdeauna aparent haotic; în întîmpinarea curentului de bază permanent apar alte multe curente și este foarte greu și

⁴ Vasile Pârvan, *Idei și forme istorice*, Editura „Cartea Românească, București, 1920, p. 90.

⁵ *Ibidem*, p. 39.

⁶ Vasile Pârvan, *Contribuții epigrafice...*, p. 14.

⁷ Nicolae Ceaușescu, *Raport cu privire la Proiectul de Constituție a Republicii Socialiste România*, 20 august 1965, în *România pe drumul desăvîșirii construcției socialiste*, vol. I, Editura politică, București, 1968, p. 177.

⁸ Vasile Pârvan, *Idei și forme istorice*, p. 67.

⁹ *Ibidem*, p. 53.

¹⁰ Vasile Pârvan, *Contribuții epigrafice...*, p. 13.

¹¹ Vasile Pârvan, *Idei și forme istorice*, p. 71.

¹² *Ibidem*, p. 53.

¹³ *Ibidem*, p. 52.

¹⁴ Vasile Pârvan, *Memoriale*, p. 72.

¹⁵ Vasile Pârvan, *Idei și forme...* p. 1.

determini care din ele este cel autentic. În plus, această determinare devine tot mai grea pe măsura apropierii de timpul nostru prezent. Istoria trecută nu se poate repeta de două ori în aceeași formă; aceasta nu înseamnă, însă, că, în profunzimea faptelor ce nu se repetă, nu stau legile cu acțiunea lor inexorabilă. V. Pârvan era de părere că legitatea și determinismul istoric au o manifestare specifică datorită faptului că istoria are de explicat fenomene și evenimente de o foarte mare complexitate, ceea ce face ca analiza cauzelor faptelor istorice să nu fie suficientă pentru sesizarea deplină a structurii intime a fenomenelor, pentru devaluirea existenței lor.

Prin dimensionare axiologică, la V. Pârvan, istoria se aseamănă cu filosofia și arta, ca gen de creație și modalitate reflectorie. Se înrudește cu aceste discipline și cu știința prin urmărirea unor semnificații general-umane, a unor cunoștințe despre existență, prin intenția de a întreține și dezvolta conștiința de sine a Umanității, ca tot. „Toate aceste fenomene ale gândului luptător — arată el — sînt valori istorice, active, adică provocatoare de eveniri, sau pasive, adică devenite. Istoria le urmărește pe întreaga lor linie ritmică, le lămurește în intensitățile și extensiunile lor, le caută și le fixează exploziile energetice, generatoare — prin suflute geniale de noi vibrații ritmurii și ondulații, le formulează logic-istoric și le predă umanității spre luare la cunoștință. Prin istorie, omul trăiește unitar întreaga viață a trecutului de pînă la dînsul și astfel, întreaga comoară a creațiilor omenesti stă deschisă individului și maselor contemporane spre a se imbogăți, înveseli, fericii cu ele”¹⁶. După V. Pârvan „istoria trece, de la o epocă la alta, deosebind înțelept valorile de nonvalori, cunoștința luptelor sufletului omenesc, cunoștința devenirii gândurilor lui critic-științifice în toate domeniile acțiunii lor”. Istoria capătă o anumită valoare practică în evoluția umanității. Ea are ca scop „tocmai cercetarea luptelor omului pentru bine, adevăr, frumos și fericire, explicarea înfrîngerilor și suferințelor, povestirea biruștelor și jertfelor rodnice”¹⁷.

În concluzie, V. Pârvan era de părere că istoria reconstituie devenirea umanității în concretitudinea sa, acceptată ca unitate a individualului și universalului. Fără redarea elementului general, conținutul istoriei ar constitui o îngrămădire hazardată și haotică de fenomene și evenimente istorice. Fără redarea individualului și unicului, ea ar fi lipsită tocmai de specificitatea sa.

LE RÔLE ET LA SPÉCIFICITÉ DE L'HISTOIRE DANS LA CONCEPTION DE VASILE PÂRVAN

R é s u m é

Dans la conception de V. Pârvan, les tâches et les coordonnées spécifiques à la philosophie générale („à la métaphisique“, comme il l'appelle), sont attribuées aussi à l'histoire et à la philosophie de l'histoire. L'histoire explique le passé, le présent et pressent l'avenir. Elle est destinée à rendre conscients les facteurs de l'action historique d'ouvrir le cadre et la perspective des actions humaines. L'histoire a un important rôle éthique et humaniste. L'évolution millénaire de l'humanité, mise en relief par l'action de l'histoire révèle une problématique généralement humaine, la permanence de certaines recherches et aspirations, une continuité et une filiation d'idées dans le discours philosophique et, surtout, le besoin de la „transcendance“, l'existence d'un idéal et l'affirmation de l'homme et de l'humanité. Dans la conception de V. Pârvan l'histoire ressemble à la philosophie et à l'art, en tant que genre de création et manière de reflecter le monde. Elle s'apparente à ces disciplines et avec la science par l'étude des significations généralement humaines, par la mise en valeur de certaines connaissances sur l'existence par l'intention de maintenir et développer la conscience de soi de l'humanité comme tout.

¹⁶ *Ibidem*, p. 124—125.

¹⁷ *Ibidem*, p. 72.